

Lincoln

James

1864

Gymnasium und Realschule

zu

Bielefeld.

Jahres-Bericht,

womit

zu der öffentlichen Prüfung am 26. und 27. März

ergebenst einladet

Dr. W. Herbst,

Director und Professor.

Inhalt: 1) De lectionibus Pindaricis nuper a Tycho Mommsenio prolatis scripsit Alb. Grumme, Dr. ph.
2) Schulnachrichten. Vom Director.

Bielefeld, 1866.

Druck von Belhagen & Klasing.

De lectionibus Pindaricis nuper a Tycho Mommsenio prolatis.

Post insignem operam, quam Boeckhius, philologorum princeps, Pindaro dedit, quae per quinquaginta fere deinceps annos homines docti in ejusdem poetae carminibus et emendandis et explicandis effecerunt, nisi forte unus Dissenius excipiendus est, alia magis aliis ex illius studiis, ut par erat, pendebant: quae ille bonis auspiciis inceperat, haec alii accuratius exsecuti sunt, prorsus novam rationem non docuerunt. Quod quum ad omnem tractationem tum ad criticam pertinet: singulae conjecturae satis multae factae et in lucem emissae sunt, omnis critica materia fere eadem mansit. Jam vero ante hos paucos annos magnas exspectationes concitavit Tycho Mommsen, qui et aliis in rebus non minus industriam suam quam aciem ingenii approbavit et in his ipsis studiis Pindaricis diu jam versatus est. Is enim ex libris antea minus accurate cognitis aliis iisque optimis a se primum collatis nova subsidia critica nobis se praebiturum atque editionem paraturum esse promisit, qua et ipsum criticum apparatus et codicum genera accuratius descripta proponeret. Et quae excerpta in epistolis criticis ad viros clarissimos A. Boeckh, Th. Bergk, H. Sauppe, C. Friedrichs scriptis, ut amicis aliisque gratum faceret, interea in medium protulit, haec ita comparata erant, ut sperari jam posset fore ut carmina Pindarica a Mommsenio e diligenti librorum collatione multo ederentur emendatiora ac correctiora. Nunc editio ipsa comparuit, nec spes fefellit.

Ac primum e vetustissimis libris multa nunc innotuerunt, quibus certius et accuratius cognoscatur, qualis Pindari sit usus grammaticus, prosodiacus, metricus, dialecticus: et ipse Editor in annotationis criticae quod scripsit supplemento saepius ejusmodi res commemorat, alias uberius etiam tractat. Nonnulla quidem quae huc pertinent homines docti, inprimis Boeckhius, Hermannus, Ahrensius jam pridem perspexerunt, quod tantum abest, ut codicum dignitati officiat, ut eam illustret atque augeat; alia vero ii, penes quos judicium erat, aut non satis recte posuerunt aut omnino non cognoverunt. Liceat e multis pauca saltem tangere. Ita quum O. XI (x) 5 Ambrosianus omnium optimus codex pro plurali ἀρχαί, qui adhuc legebatur, singularem ἀρχά praebeat idque consensu Schol. vet. Ambros. et Vatic., mira illa de schemate Pindarico s. Boeotio doctrina, quod ad Pindarum eum quidem quem novimus attinet, nunc concidit. Nam sive ἀρχά appositionis quam dicunt locum obtinet ideoque alterum est subjectum ad prius explicandi causa additum, sive verum subjectum esse mavis, τέλλεται cum ἀρχά (et ὄρκιον) artissime conjunctum est¹⁾. Duo autem loci qui praeterea hac figura nimis Boeotia praediti fuerunt (O. VIII 8.

¹⁾ Conferre juvat Xen. An. I 8, 9: πάντες δ' οὗτοι κατὰ ἔθνη ἐν πλαισίῳ πλήρει ἀνθρώπων ἑαστον τὸ ἔθνος ἐπορεύετο.

XIV 15), falsis eam conjecturis debebant, quibus jure jam soluti sunt. Nec debuit novissimus nunc editor O. II 87 in Pindari verba γάρυεται post μαθόντες δὲ λάβροι inserere¹⁾. — Porro quum nunc etiam in optimis libris O. II 97 θέλων (non ἐθέλων), VIII 85 θέλοι scriptum esse constet nec P. X 5. I. V 43 adversentur, dubitari nequit, quin Pindarus praeter ἐθέλειν brevioris quoque forma θέλειν usus sit. Sic etiam pravae illae crases tolluntur, quas Boeckhii aliique his locis admitti voluerunt, Ahrensius jure damnavit²⁾. — Prorsus nova M. suorum librorum fidem secutus de correptione vocalium longarum ante vocales in mediis vocabulis protulit³⁾ nec non de soluta arsi et brevi thesi et anacrusi in primo systemate saepius admisit⁴⁾. Atque laetabundi qui rerum metricarum studiosi sunt tandem celeberrimam illam controversiam quae e verbo ὄρμαιν' O. III 25 orta erat, optimi libri ope adjudicatam esse cognoscent. Nam quod jam pridem Boeckhii⁵⁾ indicaverat ὄρμα, hoc in ipso Ambros. codice exstat: nec quisquam amplius literae vocalis elisionem in fine versus tolerandam esse contendet⁶⁾. — Longe uberrimum vero fructum M. sua librorum inspectione ei quaestioni attulit, quae in cognoscenda Pindari dialecto versatur. Ac confirmant nunc libri doricum participium primi activi aoristi in αῖς desinens, quod docte Bö. defenderat in Praef. p. XXXII sq. Contra quod idem V. Cl. in usu voculae νιν sive μιν notabilem eam statuendam inconstantiam ducebat⁷⁾, ut Pindarus, qua esset diligentia, pro soni suavitate modo Jonum μιν modo Doriensium νιν delegisse videretur spectatis tum praegressis tum succedentibus verbis, haec ex euphonia repetita ratio vetustissimis libris non comprobatur. In Olympiis quidem optimus liber Ambros. A quater decies νιν, decies μιν exhibet, Vaticanus B octies νιν, sexies decies μιν, Parisinus G duodecies νιν, octies μιν; porro in Pythiis quatuor prioribus Pars. G sexies νιν, septies μιν, Vat. B in decem iis Pythiis, quae integra continet, decies νιν offert, octies μιν⁸⁾. Et si singulos locos paullo accuratius inspexeris, facile de euphonica ratione cogitare desines. Nimirum iisdem literis et sequentibus et praecedentibus modo νιν modo μιν scriptum invenies. Cedo, quomodo tu per euphonia hoc explicari posse existimes, quod usque a quinto carmine Pythio ad postremum in omnibus libris et vetustioribus et recentioribus uno loco excepto (P. IX 63.) ubique νιν reperitur. Profecto alterutrum falsum esse necesse est: nec dubitari potest, quin Pindarica forma νιν sit. Saepius enim factum esse videmus, ut grammatici doricam

¹⁾ At grammatici, inquit, Herodianus, Lesbonax, Eustathius disertis verbis hanc figuram tuerentur. Sed quomodo tuerentur? Exempla quidem, quae afferunt, praeter unum corrupta esse videntur, ita ut ne satis quidem liqueat, qualem figuram illi Pindaricam appellaverint. Unus autem is locus, qui fortasse non corruptus est, quem Herodianus affert (Villois. Anecd. II. p. 95) ἰάχει βαρυφθεγκτῶν ἀγέλαι λεόντων eo differt, quod verbum ἰάχει antecedit, subjectum plurale subsequitur. Hoc cur Pindaro non concedendum censeamus causa vix est. Verissime enim Krueger in gr. gr. 64, 4, 4: „Nur überhaupt ein Subj. ankündigend od. umfassend steht zuweilen der Singular, namentlich ἔστιν, ἦν, γίγνεται, wenn auch mehrheitliche Subj. folgen.“ Ut igitur substantiva pluralia colectivo intellectu cum singulari verbi jungantur, verbum praecedat necesse est. Consentiant quae Schneidewinus ad Soph. Trach. 520 collegit. — Accedit aliud. Eustath. enim (ad II. ζ p. 1110, 51) Pindarum hanc quam familiarem habeat structuram ab Homero mutuatum esse tradit: verum quaerenti tibi, ubinam apud Hom. plurales substantivorum generis non neutrius singularem verbi sibi adjunctum habeant, exemplum quod plane aptum sit, si ipse satis diligenter ad hoc animum attendi, nullum occurret. Nam P 386 sq. quum primo loco γούνατα positum esset, deinde et masculini et feminini generis substantiva sese exciperent, ita apud animum poetae horum omnium quasi commune genus neutrum praevalebat, ut verbi formam singularem παλάσσετε poneret. Quae autem praeterea La Roche HSt. p. 118 sq. not affert (Γ 327 Φ 611. § 291), ea huc non pertinere nemo est quin videat. Jam reputa, quaeso, quid de ipsa figura statuendum videatur, quam Pindarus ab Homero mutuatus esse dicatur.

²⁾ Ahr. de cras. et aphaeres. p. 17. — Ceterum cf. Bö. not. critic. ad P. I 62. — Herm. ad N. X 84 (157).

³⁾ Cf. M. annot. critic. ad O. XIII 78. 79. p. 174—181.

⁴⁾ Cf. M. annot. critic. ad O. VIII 16 p. 102. VIII 1. VII 1. 16.

⁵⁾ Cf. Bö. de crisi. p. 273.

⁶⁾ Rectissime de hac re disseruit ipse M. in epist. ad Fr. p. 6. — Cf. Bö. de metr. Pind. lib. III. cap. XXIII p. 318.

⁷⁾ Bö. Praef. ad I, 1 p. XXXIV. et not. critic. ad O. IX 82.

⁸⁾ P. XII 6, ubi in ipsis poetae verbis Vat. μιν exhibet, lemma schol. Vat. νιν servavit. Quare in iis locis hic annumerari potuit, qui νιν habent.

vocabulorum formas complures e manuscriptis tollerent, epicas et vulgares supponerent: quo mutandi studio priora Pythia easdem fere depravationes quas Olympia passa sunt. Sic in Olympiis maxime et primis Pythiis libri quo recentiores sunt eo saepius epicam formam *μιν* praebent. Atque rectissime M. hoc observavit, quod ad omnes res dialecticas pertinet „vetustissimos fontes plurimum dialecti servare, sed ne eos quidem constanter, magis magisque subrepente communium formarum usu“¹⁾. Ne mireris igitur, quod etiam nunc, postquam optimi codices excussi sunt, tam multa dubia fluctuant²⁾. Licet autem verum sit, quod Hermannus et Boeckhius suam uterque in generibus carminum Pindaricorum constituendis rationem secutus haud mediocri subtilitate et diligentia demonstrare studuerunt, Pindarum pro modi numerique varietate ipsius sermonis dialectum variasse, tamen suos haec licentia fines et terminos quasi habet. Immo permagnam hujus discrepantiae dialecticae partem librariis vel criticis deberi mihi persuasissimum est: vexarunt illi, opinor, talia maxime, quibus metrum non turbaretur. Nec temere alia quae huc pertinent jam Bö., alia aequae inconstantia nunc M. optimis libris ducibus sustulit: quamquam in his rebus nimis religiose libros secuti sunt. Jure autem M. ubique *θεόδμητος* restituit, etsi libri manuscripti formae *θεόδματος* magis favere videntur³⁾. Tanto magis mirandum est, quod, quum *μηλον* (O. VII 66 (63). 84 (80). P. IX 64. IV 148), *μηλοβότας* (I. I 42 [48]), *μηλόβοτος* (P. XII 2), *μηλοδόκος* (P. III 27), *εὔμηλος* (O. VI 100), ipsum *πολύμηλος* (P. IX 6) summo omnia codicum consensu nitantur⁴⁾, uno tamen loco (O. I 12) *πολυμάλω* Editori mutandum non visum est. Satius fortasse habuit Ambrosianum sequi. At in hoc optimo libro literas *a* et *η* saepius inter se permutatas esse videmus: neque immerito M. in rebus dialecticis Vaticano libro (B) vel ipsum Ambrosianum sequiorem esse profitetur. Vaticanus autem initium hujus carminis non continet. Praeterea sane verendum fuit, ne quis *πολύμαλον* pomosam audiret⁵⁾. Recte denique Schneidewinus: „Dorienses *η* in compositis (sc. a *μηλον* formatis) servasse docet nomen Corinthii *Εὔμηλος*.“ Non magis ferenda videtur varietas quae comparet in *Ἰθάνα* et *Ἀθήναια*. Evincuntur auctoritate librorum haec: *δέκεσθαι*, *νίσεσθαι* (*ποτινίσεσθαι*), *κνίσα* (*κνισάεις*), *γίνεσθαι*, *ἐσλός*, *Συράκοσσαι* ubi paenultima syllaba longa opus est, *γαρύεν*, *πορεύεν* (Inf.), *φάτις* (i. e. *φάτιας*)⁶⁾, *τά* (= *τί*), *ἐφίλησεν*, alia.

Deinde permultis locis, qui adhuc corruptelis laborabant, optima nunc contigit salus, aliis conjecturae, ad vitia sananda ipsae propositae, insigni jam auctoritate confirmatae sunt. Atque in solis Olympiis, quibus prae ceteris carminibus egregia M. subsidia critica comparavit, si recte numeravi, centum et quatuor lectiones receptae sunt, quarum longe maximam partem codex Ambrosianus, triginta quinque praestantissimus hic liber solus exhibet. Optimae autem ac certissimae lectiones in Olympiis hae esse videntur. O. I 28 *φάτις*. 80 *μναστῆρας*. 82 *τά*. 86 *ἐφάπατο ἔπει*. 89 *ᾶ* — *μεμαότας*. II 55 *ἐτυμόατον*. 63 *δέκονται*. 93 *γε ἐτέων*. 95 *ἐπέβα*. III 10 *νίσοντ'*. 25 *πορεύεν* — *ᾶρμα*. 32 *θάμβαινε*. 34 *νίσεται*. 43 *νῦν δέ*. IV 27 *θαμάκι*. V 5 *ἐγέραιεν*. 14 *ὑπ' ἀμαχανίας*. VI 28 *σάμερον* (om. *γ' s. μ'*) *ἐλθεῖν*. 40 *λόχμεις ὑπὸ κνανείας*. 67 *ἄγνωτον*. 99 *ποτινισόμενον*. VII 51 (49) *κείνοισι μὲν*. 71 (68) *μέρος* — *τελεύταθεν*. 84 (80) *κνισάεσσα*. 89 (85) *Βοιωτίων*. 90 (86) *ἐτέρου*. VIII 11 *ἔσπετ'*. 85 *ἔργα θελοι*. IX 16 *ἀρεταῖσιν ἐν τε*. 29 *ἐγένοντ'*. *ἐπεὶ ἀντίον* 34 *ἐς*. 83 *ἔσποιτ' αἰεί*. *ξενία*. 89 *οἶον* (om. *δ'*) *ἐν*. 102 *ἀρέσθαι*. X (XI) 25 *βωμῶν ἐξάριθμον ἐκτίσσατο*. 72 *δὲ Νικεύς*. XI (X) 5 *ἀρχά*. 10 *ὁμῶς ᾶν*. 19 *τε*. XII 16 *σ' ἄμερσε*. XIII 6 *κασιγνήτα* — *ἀσφαλής*. 7 *ὁμότροφος*. XIV 6 *γίνεται* (cf. P. III 12. IV 273. X. 22. N. VII 31. IX 49. I. II 33. III 86)⁷⁾. Proxime accedunt hae quae sequuntur lectiones.

¹⁾ Cf. Annot. crit. ad O. VII 25. — Sch. Germ. p. XXIV.

²⁾ Cf. Bö. de metr. Pind. l. III cap. XVIII. — Sch. Germ. p. XXII sq. — M. annot. crit. ad O. XIII 7. 65.

³⁾ Cf. M. annot. crit. ad O. III 7. Haud dubie a verbo *δέμειν* adjectivum *θεόδμητος* formatum est. — Pertinet huc etiam *εύδητος* (P. XII 3).

⁴⁾ Solus Ambrosianus O. VII 84 *μάλων*.

⁵⁾ Cf. frgm. 121: *μάλων χρυσῶν φύλαξ*.

⁶⁾ Vid. Buttm. gr. gr. maj. ed. II. p. 186. Anm. 2. Conferri possunt haec Hesiodica (*ἀκύποδας*) *λαγός*, *κοῦρας* similia.

⁷⁾ Ex praestantissimis his lectionibus Boeckhius conjectando sex, Bergkii undecim assecutus erat.

O. I 101 *ἰππεῖω* (cf. VI 54. VIII 8. IX 112. XIII 79). II 23 δὲ *πιτνεῖ*. 34 *μέτα*. 61. 62 *ἴσαις* δὲ — *ἴσαις* δ' ἐν. 65 *κενεῶν* (cf. III 10. 30. IX 12. 72. X 9. XIII 110). 75 *ὀρθαῖσιν*. IV 9 *γ' ἔνατι*. VI 27 *ἀνασπεπτάμεν*. 55 *ξανθαῖς τε καί*. 62 *τέκος*. 75 *πρώτοις*. VII 16 *Ἀλφεῶ*. 97 *ἔχρον*. VIII 1 *Ὀλυμπία*. 23 *ὄθι*. 40 *ἀνόρουσε*. IX 45 *κισσάσθαν*. 65 *ὑπέφνον*. 112 *δαιτί*. X (x1) 13 *πόλις*. XI (x) 13 *ἀμφί*. 17 *φυγόξεινον*. XIII 78 (81) *ἀναρῆ*. 80 (83) *τελεῖ* δέ. 103 (107) *ἐξ ἄρατ'*. Alia dubia sunt, ut O. II 30 *πέρας*. IV 27 *ἀλικίαις*. VII 15 (14) *εὐθύμαχον*. IX 78 *ταξιῶσθαι*. XII *τύχα*. 18 *διέκ*. XIII 43 *πολέεσσι*. Ac licet pauca ab Editore immerito e codicibus in ipsa Pindari verba recepta sint ¹⁾, quaedam tamen ab eodem neglecta sunt, quae vere Pindarica esse videntur. Ita, ut alia omittam, O. II 71 *νᾶσον*. 81. *Ἐκτορα σφάλε*. IX 8 *μέλεσσι*. 85 *ἔργον* (cf. VII 90). X (x1) 21 *παλάμαις*. 33 *ἤμενον*. Neque ea prorsus negligenda sunt, quae in codicibus exstant corrupta; e vitiis enim optimorum librorum vera indagari possunt: et ipsius Editoris in Olympiis conjecturas triginta duas reperi. Sed multa libris ducibus emendanda restant. Hinc incipiat singulorum aliquot locorum tractatio accuratior.

O. X (x1) vs. 9. in libris non interpolatis plerisque ita habetur: *ὄμως δὲ λῦσαι δυνατὸς ὀξεῖαν ἐπιμομφᾶν τόκος θνατῶν κτλ.* Inde Byzantii metri gratia hoc fecerunt: *ὄμως δὲ λ. δ. ὀξ. ἐπ. ὁ τόκος ἀνδρῶν.* Hanc lectionem vulgatam improbavit Hermanus sic scribi iubens: *τόκος ὁ θνατῶν*. Bū. autem quum quod Herm. proposuerat vitio laborare cognovisset, primum vulgatam *ὁ τόκος ἀνδρῶν* servare voluit, deinde aliam conjecturam ab Hermanno interim prolatam *τόκος ὀνάτωρ* et ipse approbavit in Expl. p. 199. Et adhuc placuit ea conjectura plerisque: quamquam ipsum vocabulum *ὀνάτωρ* admodum dubium est atque incertum. Pauci quidem propter ea, quae sequuntur, aliud voluerunt, ac Kayserus *τόκος ἄθρησον* tentavit, Rauchensteinius *γε τόκος ἄθρει*, Schneidewinus *τόκος ὀράτ' ὦν*. Jam vero Par. G *γε τόκος θνατῶν* praestat et in hac lectione cum alio libro perbono Palatino C consentit. Hinc M. in Sch. Germ. p. VI *γε τόκος ἀνδρῶν* scribendum esse opinatus erat ²⁾: nunc idem genitivo *θνατῶν* qui in libris est prorsus spreto ex corrupto quodam scholii Ambros. verbo *τόκος ὀπαδέων* dedit. Hoc falsum, illud verum esse existimo. Exstat enim haec scholiastae veteris accurata loci explicatio: *ἡρεθισμένην τὴν τῶν θνητῶν ἔτι μομφὴν δυνατὸς ὁ τόκος ἐστὶ λῦσαι. ὀξεῖαν γὰρ τὴν ἡρεθισμένην ἢ τὴν εὐεπίφορον* (i. e. quae facile in alium infertur, invehitur). *ὁ δὲ ὀφείλων ἀποδοῦς μετὰ τόκων ἄμεμπτος γίνεται* ³⁾. *φιλοκερδεῖς γὰρ οἱ ἄνθρωποι*. Et explicationis ratio simplex ac dilucida est. Primum enim Pindari verba ordine quidem ad sententiae perspicuitatem accommodato ipsa ita ponuntur, ut pro solo adjectivo *ὀξεῖαν* aliud scribatur: hoc deinde indicatur: denique omnis sensus illustratur ac comprobatur ⁴⁾. Hinc apparet *θνατῶν*, quod in omnibus libris vetustis exstat, vere esse antiquum. Nec tamen ullo modo ferri potest, quoniam metrum impeditur. Hic igitur locus jam in veterum libris corruptus exstabat: erat, id quod saepius factum videmus ⁵⁾, *θνητοί* repositum pro *ἄνδρες* ⁶⁾. Genitivum vero loco movendum non esse, hoc ex iis scholiis satis disci potuit, quae ad verba sequentia constituenda ab editoribus jam dudum adhibita sunt. Nec minus e lem-mate schol. id jam cognosci potuit, in hunc versum voculam *γε* restituendam esse: quid quod in ipso Ambros., licet a suo loco aberraverit, tamen exstat haec particula. Jam si scholiasta duce Pindaro sua etiam vox *μομφά* restituitur — *ἐπιμομφά* nusquam exstat —, sic locus recte emendatus videtur: *ὀξεῖαν*

¹⁾ Nimium haud dubie M. codicum interpunctionibus verborum tribuit. Cf. Sauppilii epist. critic. ad G. Herm. p. 67 sqq. — F. Blass: Ztschr. f. d. Gymn.-Wes. 1866. 2. p. 146.

²⁾ Idem C. Friederichs commendavit in Philol. XV p. 34, L. Schmidt in libro suo de vita Pindari et poesi scripto p. 97.

³⁾ Haec in Ambros. A et Vratislav. A. corruptissime: *ὁ δὲ ὀφείλων ἐπάδων τόκων ἄμεμπτος γο.*, unde M. *ὀπαδέων* edidit.

⁴⁾ Hausit igitur M. suum *ὀπαδέων* ex ea scholii parte, quae vocem plane Pindaricam nullam exhibet.

⁵⁾ Cf. Porson ad Eurip. Hecub. 858.

⁶⁾ Recte L. Schmidt l. c.: „Pindar bezeichnet als den Grund, weshalb er die Schuld nicht bloss abtragen, sondern mit Zinsen abtragen will, die Rücksicht auf den Tadel der Menschen, d. h. hier zunächst der Landsleute des Agesidamos.“

ἔτι ¹⁾ μομφάν γε τόκος ἀνδρῶν. Permauet igitur poeta in translatione a debito sumpta et haec nunc addit: „Verumtamen acrem hominum reprehensionem etiamnum diluere potest usura.“

Pyth. VI vs. 45 — 47 etiam nunc post Schmidii et Hermanni conjecturas male habent. Ut autem recte emendantur, praeter librorum lectionem ²⁾ haec duo quae exstant scholia adhibenda videntur: τῶν δὲ ἀνθρώπων τῶν καθ' ἡμᾶς ὁ Θρασύβουλος πρὸς τὴν τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ στάθμην καὶ ὀρθότητα μάλιστα βαίνει, οἷονεὶ τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τιμᾶ. τὸ δὲ πάτρῳϊ, τῷ πρὸς πατρὸς θεῖῳ Θήρῳνι. ἐπερχόμενος οὖν πρὸς τὴν τοῦ θείου ἀγλαίαν καὶ κατὰ τὸν κόσμον ἴσον ἑαυτὸν ἀπέδειξεν. Alterum: ἀντὶ τοῦ ³⁾ πάτρῳϊ ποιητικῶς. τὸν γὰρ Θήρῳνα λέγειν θελεῖ τὸν ἀδελφὸν Ξενοκράτους. Hoc posterius scholion qui scripsit quum aliquid poetice dictum ait pro πάτρῳϊ, haud dubie, id quod M. vidit, πατρῶαν explicat utpote a poeta ad patrum, non ad patrem relatum. Nam Theronem hominem spectatissimum fuisse, id ex ipso Pindaro bene vetus ille interpres compertum habebat ⁴⁾. Hinc, si quid video, corruptela orta est. Primum enim, ut πατρῶαν recte intelligeretur, πάτρῳϊ vel in margine vel juxta scriptum erat, deinde in ipsum ordinem verborum, ubi etiam nunc habetur, vocabulum receptum est: et auctor ejus scholii, quod priore loco scripsi, id ipsum πάτρῳϊ, ut liquet, in libro suo jam invenerat. Jam quum πάτρῳϊ in ipsum ordinem verborum delapsus esset, alia vox submotā de sua sede in novam migravit. Ad hanc autem vocem ἅπασαν refero, quod in libris mss. ante νόῳ exstat ⁵⁾, et sic scribendum esse existimo:

πατρῶαν μάλιστα πρὸς στάθμην ἔβα
πᾶσαν τ' ἐπερχόμενος ἀγλαίαν ἔδειξεν.
νόῳ δὲ πλοῦτον ἄγει, κτλ ⁶⁾.

Ejusdem carminis vs. 50., qui etiam in optimo libro Vat. B corruptus exstat ⁷⁾, recte a M. sch. ope in hunc modum restitutus esse videtur:

τὴν τ' Ἐλέλιχθον, ἃς εὖρες ἵππειας ἐσόδους.

Primum enim librorum ὀργαῖς πάσαις verissime pro glossemate habet versiculi μάλα ἀδόντι νόῳ. Hoc jam F. Thierschius perspexerat ⁸⁾: nec habuit ea verba scholiasta. Deinde vero quod vetere interprete duce pluralem ἵππειας ἐσόδους recepit, hoc quoque rectissime fecit: nimirum haec scholiastae verba οὖς — sic ipso Mo. teste in sch. Vat. B. legitur — εὖρες ἵππειας ἐσόδους, quoniam explicatio τουτέστιν ἵππικὰς ἀμίλλας ⁹⁾ etiam additur, ipsa explicantis non sunt. Denique οὖς, quod in sch. est, per errorem pro ἃς sequente ἐσόδους facile scribi potuisse non est, cur negemus.

Ex his paucis qui tractati sunt locis plane etiam elucere credo, quanti in emendandis Pindari carminibus praeter ipsos libros scriptos scholia vetera facienda sint. Licet enim collecta in unum corpus et conscripta sint quarto vel quinto post Chr. saeculo, veram tamen originem, id quod ex multis rebus apparet, e pristina Alexandrinorum aetate habent. Profecto haec scholia Pindarica ex optimis sunt, quae

¹⁾ h. e. etsi dudum debitum solvi s. carmen mitti oportuit.

²⁾ V. Sch. Germ. p. VII, nunc ipsam edit. p. 230 sq.

³⁾ Admodum est ridiculum, quod editores addiderunt θεῖῳ. Profecto quis adeo insaniret, ut hic, ubi de patruo sermo est, πάτρῳϊ poetice dictum vellet pro θεῖῳ? Hoc scholiasta non scripsit.

⁴⁾ Nec tamen ei explicationi assentior: pertinet potius πατρῶαν ad omnes majores (cf. Soph. El. 411. Xen. An. I 7, 6 al.), ad totam Emmenidarum gentem, quae vere egregia atque insignis fuit. Cf. O. II et meam de Pind. Ol. II. commentat. Gotting. 1862. p. 9—11.

⁵⁾ Triclinius ἅπασαν, quod redundaret, expulit.

⁶⁾ Quae de hoc loco nunc disputata edidi ante hoc tres annos conscripsi et interea scriniis meis tradidi. Jam magno mihi gaudio est, quod M. in eandem fere sententiam incidisse video: sed majus etiam inde gaudium capio, quod emendationem mihi perficiendam reliquit. Jure autem Mo. initia πατρῶαν et πάτρῳ proxima displicent.

⁷⁾ Ita: τὴν τε, Ἐλέλιχθον, ὀργαῖς πάσαις ὅσον ἵππειαν ἔσοδον.

⁸⁾ Bergkiius ὀργαῖς πάσαις uncis inclusit.

⁹⁾ Ceterum explicationem illam ἵππικὰς ἀμίλλας, quam etiam Dissenius suam fecit, falsam esse moneo. Vere jam Bö. coll. P. V 116 haec: ἵππια ἔσοδος est aditus ad equestria studia ludosque.

omnino servata exstant, eorumque vestigia certissimum praestant auxilium, quod ad codices qui dicuntur firmandos et corrigendos adhiberi possit. Hoc luculento exemplo ostendere volui in commentatione mea de O. II. scripta p. 33—36¹⁾. Nec solum ubi ipsas lectiones praebent, sed, id quod Bergkianus praeivit, etiam tum haec scholia veterum accurate consulenda sunt, quum explicando sensum indicant. Exstant autem duae recensiones: scholia vetera vulgaria et scholia Vratislaviensia — Mommsenio nunc Ambrosiana — e codice valde corrupto Vratislaviensi primum a Boeckhio edita: haec ad sola Olympia, illa e Vatic. B, Gotting., Palat. C, Caesar. A desumpta ad omnia carmina pertinent²⁾. Sed ad singulos locos tractandos redeamus.

O. XI (x) 10. Hic versus in libris vetustis ante M. notis quidem omnibus ita exhibetur:

ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ πραπίδεςσι[ν].

Moschopulus autem quum ex stropha versum mutilum esse cognovisset, vocem trisyllabam *ἔσαι* ante *πραπίδεςσιν* invexit, unde vulgo ita legebatur:

ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ ἔσαιε πραπίδεςσιν.

Quam lectionem Bergkianus ita mutavit, ut *ἔσαιε* in fine versus poneret:

ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ πραπίδεςσιν ἔσαιε.

Nunc vero M., quum in Par. G *ἀνθεῖ πραπίσιν*. ὅμως ὦν ἴσθι νῦν, in Leid. C et Ambr. G *ἀνθεῖ πραπίδεςσιν*. ὅμως ὦν ἴσθι νῦν inesse viderit, ita scribit:

*ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ πραπίδεςσιν. ὅμως ὦν
ἴσθι νῦν Ἀρχεστάτου
παῖ —*

Antequam autem in hanc ipsam lectionem novam inquiramus, de additamento illo, quod M. rejecit, *ἔσαι* videamus quid iudicandum sit. Nec dubitari potest, quin ex hoc sch. vet. desumptum sit: *κατὰ δὲ βούλησιν δαίμονος ἴσως καὶ αὐτῷ τῷ τρόπῳ σοφὸς διαπαντὸς ἀνθεῖ ταῖς γνώμας. ἀπὸ γὰρ θείας μοίρας μουσικός τις καὶ ἔξοχος λάμπει, ὁμοίως ὥσπερ καὶ σὺ νενίκηκας. τοῦτο δὲ πρὸς τὰ ἴδια ἐγκώμια κατασκευάζει λέγων ἑαυτὸν διαπαντὸς σοφῶς φράζειν*. Desiderabat enim Moschopulus in verbis Pindari, quo *διαπαντὸς* pertineret. At *διαπαντὸς* non certam aliquam vocem exprimit sed ad totius versus sensum

¹⁾ Sed quod sententiam de illo loco (O. II 52) interea mutavi, hic indicare liceat. Nunc enim constat mihi nec *ἄφρονος* nec *ἀφρόνων* sed *ἀφροσύνας* παραλείπει legendum esse idque eo sensu, quem Graecus Pindari explicator his expressit verbis: *τὸ τυχεῖν πειρώμενον ἀγωνίας καὶ λύπην λύει καὶ τὴν ἀθυμίαν ἐκβάλλει. τῷ [δ'] ἀποτυγχάνοντι κοινὸν ἐγκλήμα ἢ ἄνοια καὶ ἢ ἀφροσύνη, vel alius sic: τὸ νικῆσαι δὲ, φησὶ, τὸν ἀγωνιζόμενον παράλυσιν ποιεῖ τῆς ἀφροσύνης καὶ τῆς λύπης. δύναται δὲ καὶ κυρίως κεῖσθαι ἢ ἀφροσύνη, ἢ ἢ ὁ νικῆσας νομίζεται ἐκτὸς ἀφροσύνης εἶναι κρινουσι γὰρ καὶ τὸ εὖ βεβουλεῦσθαι διὰ τὸ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα*. Consentiant quae Pindarus ipse dicit O. V 15. 16: *αἰεὶ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος δαπάνη τε μάργεται πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον. εὖ δὲ τυχόντες (sic!) σοφοὶ καὶ πολίταις ἔδοξαν ἔμμεν*. Cf. interpp. ad h. l., Dissenii introduct. ad O. V. — F. Thiersch. autem ad O. XI 66 (ap. M. X 63) haec annotavit: „Der Sieger trägt nicht wie dem Besiegten geschah, den Spott, dass er, ein zu geringer, sich um Dinge über sein Mass hinweg bemühe.“ Nec longe aliter hoc fragmentum Euripideum intelligendum est: *τὸν ἐντυγχόντα καὶ φρονεῖν νομίζομεν*. Itaque *ἀφροσύνη* idem valet atque *ἐγκλήμα ἀφροσύνης* i. e. *ἀνοίας*. Cf. O. VII 93 (89) *ἀρετά* (i. q. gloria sv. laus virtutis) ut O. VIII 6. Vid. Diss. ad utrumque locum. Talia apud poetas graecos haud ita perraro reperiuntur, quippe quae vim contineant vere poeticam. Ex Sophocle haec mihi notavi: *Electr. 968 εὐσέβεια* i. q. laus pietatis, contra *Antig. 924 δυσσέβεια* i. q. crimen impietatis; *Ai. 75 δειλία* = *ἐγκλήμα δειλίας*; *Antig. 470 μωρία* = *ἐγκλήμα μωρίας*. Sed propter hanc ipsam notionem pluralis *ἀφροσυνῶν*, quem M. reposuit, ni ipse fallor, ferri utique nequit. Quin immo scholia vetera singularem omni modo probare videntur. Denique restat, ut eam, quam autem (l. c. p. 34) vitare volui arsis solutionem vitandam non esse dicam. Vid. M. annot. critic. ad O. II 15. — (Meam conjecturam *ἀφρόνων* l. c. prolatam nunc iterum proposuit Alb. de Jongh. *Pind. carm. Olymp. Traject. ad Rhen. 1865. p. 117.*)

²⁾ Scholia recentiora exigui vel potius nullius usus esse inter iudices criticos plerosque constat. Nimirum quae nova in iis reperiuntur, haec non e fontibus veteribus derivata sed mera sunt commenta Byzantium.

accuratius explanandum a scholiasta additum est. Nimirum sic locum intellexit vetus interpres: „Ut tu, Agesidame, deo juvante victoria praeclarus factus es, ita ego quoque poeta dei ope sapienti floreo ingenio, ut utique egregie semper canere possim.“ Quod quam recte senserit ille, nunc quaerere nolo: certe longe aliud legit, quam quod Moschopulus desiderabat. Est igitur *ἔσαι*, quod vocabulum nunquam in libris fuit neque omnino Pindaricum¹⁾ est Mo. monente ex hoc versu eliminandum. Ac ne carmen majus O. X (Bö. XI) hic a Pindaro promissum sero demum ad Agesidamum missum esse reputans propterea *ἔσαι* bene additum autumes, quid post ipsam statim victoriam partam ineptius poeta dicere potuisset quam hoc: carmen tibi mittam in celebrandam gloriam istius victoriae; etiamsi sero accipies, noli desperare: fidem servabo, quia semper potero. Vides, opinor, quam perperam dicant illud *ἔσαι* bene quidem a Moschopulo additum esse. — Jam quid de ea lectione statuendum videtur, quam M. pro vocula recte eliminata ex suis codicibus substituit? Ipse quidem quam certam emendationem suam ducat satis indicat quum hoc facit votum: „Tam paratum auxilium utinam aliis in locis haberemus.“ Vid. Sch. Germ. p. IV. cf. epist. ad Friederichs, p. 22—24. Sed adversarius exstitit Ernestus de Leutsch (Nunc. erud. Gott. a. 1861. 39, p. 1548), cujus iudicium prae ceteris in his rebus magni faciendum est. Ac primum licet scholiasta vetus *ἔσαι* non tueatur, tamen quod M. dicat illum ne asyndeton quidem videri habuisse, id falso pronunciatum esse vult sic scribens: „Der Satz mit *ὁμοίως ὥσπερ κτλ.* (v. sch. p. 8) ist ja aus dem Vorhergehenden genommen und dient dazu, das Verhältniss zwischen dem Dichter und dem Sieger klar zu machen: *δὴ οὖν*²⁾ gebrauchen die Scholiasten aber gerade bei Erklärung eines Asyndetons und beweist diese Partikelverbindung auf das bestimmteste, dass der Scholiast in seinem Texte das Asyndeton vorgefunden habe: vergl. z. B. Scholl. ad Pind. Ol. VI 163. Also die Grundlage, von der Hr. Mommsen ausgeht, ist morsch.“ Ut concedam veterem interpretem id quod per *ὁμοίως ὥσπερ* explicat ad verba praecedentia retulisse, ita ut ante *ἴσθι* asyndeton statueret, tamen num recte ille ita distinxerit, etiam quaeritur; id vero manifesto apparet scholiastam eo loco, quo adhuc *ἔσαι* erat, particulam comparandi in libro suo habuisse sive cum Leutschio de *ὁμοίως* cogitas³⁾, quamquam haec vox uno tantum loco (P. IX 78) apud Pindarum exstat, sive eam particulam praefers, qua poeta uti solet, dico *ὁμῶς* (O. VIII 56. P. VIII 6. 83. IX 40. N. I 50 (?) 53. I. III 6. VI (VII) 42). Jam si codex vetustissimus Par. G, qui in solis Olympiis cum duobus aequalibus suis quadraginta fere lectiones optimas exhibet, aliunde non notas, sex vel septem etiam in iisdem Olympiis locos unus ille non corruptos habet; si igitur is cum duobus praeterea libris perbonis talem particulam, qualis requiritur, offert, nonne maxime fit verisimile eam veram esse?⁴⁾ Audiamus alia. Praeterea enim Leutschius haec contra M. dicit: „*ἴσθι* wird von Pindar an die erste Stelle eines Satzes gestellt und ist daher regelmässig mit dem Asyndeton verbunden.“ Profecto quid magis usui Pindarico convenire potest, quam si subito ad novum aliquod *ἀσυνδέτως* per *ἴσθι* transitus fit? Praeter exempla a Leutschio allata similia haec praesto sunt: I. III 15 et 53. Attamen alias rationes admitti non posse si quis contendat, vix credere fas sit. Immo quum O. VI 8 *ἴστω γάρ* legatur, idem I. VI 27 occurrat, P. IV 117 *ἀλλὰ τούτων μὲν κεφάλαια λόγων ἴστε* imperativus igitur *ἴστε* in fine enunciati compareat et *ἀλλά* enunciata conjungat, cur tandem formam

¹⁾ Etiam apud Homerum frustra hanc voculam quaeras.

²⁾ Altera enim quae exstat paraphrasis vetus haec est: *ἴσθι δὴ οὖν καὶ γίνωσκε, ὦ Ἀγησίδαμει, ὅτι τῆς σῆς πυγμαῖης ἔνεκεν τὸν κόσμον τὸν διὰ τοῦ στεφάνου κελαδήσω. λέγει δὲ, τὸν ἕμνον ἀναβοήσω τῆς καλλιστεφάνου ἑλαίας.*

³⁾ Cum Leutschio faciunt Boeckhius et Bergkiius. cf. M. epist. ad Frieder. p. 23. Dissentit L. Schmidt. de Pind. vit. et poes. p. 93. 94.

⁴⁾ Nam quod M. *ὁμῶς* in *ὁμῶς* mutavit, hanc mutationem omnium facillimam et prope nullam esse qui rei sunt periti probe sciunt. cf. H. Saupprii epist. critic. ad G. Herm. p. 71 sqq. Profecto hinc vel maxima novae lectioni *ὁμῶς ὄν* proficiscitur commendatio: nimirum quum *ὁμῶς* h. l. intelligi omnino nequeat, plane elucet hanc vocem non a librario ad lacunam explendam excogitatam sed in archetypo inventam esse. Vereor igitur, ut recte de *ὁμῶς ὄν* L. Schmidt iudicaverit l. c. p. 93. 94.

singularis ἴσθι non poni posse putemus nisi ἀσυνδέτως in ipso enunciati initio? Et si verum quaeris, illud ipsum ἴσθι praeter hunc quem tractamus locum sic in ipso initio non reperitur nisi Nem. V 48. Hoc uno vero exemplo aliae rationes a Pindaro non excludantur. Non igitur recte facere videtur, qui codicis illud ὁμῶς ὦν, ut asyndeton efficiatur, utique necessario ad verba praecedentia retrahendum esse dicit. — Restat, ut quaeramus, quomodo ad sensum nova Mommsenii lectio apta sit. Leutschius quidem sententiam languere existimat. Et si quis versum decimum ἐκ θεοῦ κτλ. ita intelligi vult ut vetus ille explicator, non possum quin adversario assentiar. Nam quis hoc probat? „Equidem divinitus ingenii sapientia floreo; pari igitur ratione, scito, te canam.“ Sed quis est, sic iterum rogo, qui hanc scholiastae rationem probet? „Invidia major laus Olympicis victoribus haec praebetur: id quidem nostra lingua procurare vult; divinitus enim ego sapientibus floreo praecordiis pariter i. e. ut tu, qui victoriam reportavisti Olympicam.“ Id neque intelligitur et multo magis languet. Verum ne diutius dubites, quid ipse velim, quod in versu 10. legitur σοφαῖς πραπίδεσσιν longe aliter intelligo atque a ceteris intellectum esse video. Sed ut ordine exponam, a definitione initium fiat. Vocabulum enim σοφός post Homeri tempora natum primitus nihil aliud valebat nisi peritus, sive callens artem aliquam, ita ut prisci σοφόν vocarent quemvis artificem, quale exemplum est σοφὸς τέκτων vel καθαροδός. Haec primitiva vis etiam apud Pindarum valet. Cf. P. V 107 ἀρματηλάτας σοφός. P. VIII 74 σοφὸς δοκεῖ βίον κορυσσέμεν = peritus et dexter ad augendam rem familiarem. Nem. VII 17 σοφοὶ κυβερνητῆρες alia similia. Quum autem ea peritia vera sit, quam quis a natura insitam habet, apud Pindarum σοφός esse solet: a natura doctus aliquam artem, theoria igitur fundamentali instructus. Cf. P. I 42 σοφοὶ καὶ χροσὶ βιαταὶ περίγλωσσοί τ' ἔφυν i. e. nascuntur. O. IX 28 σοφοὶ κατὰ δαίμον' ἄνδρες ἐγένοντο. O. II 86 σοφὸς ὁ πολλὰ εἰδὼς φνᾶ, ubi opponitur μαθών i. e. qui peritiam sola arte acquisitam per imitationem habet. Jam vero ut σοφός homo cujusvis artis peritus dicitur, ita inprimis ad poesin pertinet, ac semet ipsum verum poetam σοφόν Pindarus et suam artem σοφίαν dicit. Cf. O. I 116. Quod quum notum esset, et veteres et recentiores interpretes etiam id, de quo hic agitur, σοφαῖς πραπίδεσσιν ad ipsum Pindarum et ejus artem retulerunt. Hinc turbae explicationum, quibus locus vexatus est. Nimirum longe secus est: πράπιδες σοφαί, id quod modo exposui, ad egregie perpetranda facinora omnia pertinent et hic maxime eorum sunt, qui victores Olympici exstiterunt. Sic in carmine nono vs. 28 sqq. ἀγαθὸς καὶ σοφός Hercules victor praedicatur. Et in eodem carmine vs. 107 sq., ubi σοφαί dicuntur αἰπειναί, una earum est σοφία Epharmosti luctatoris¹⁾. Ut autem Epharmostus σοφίαν suam δαιμονία (IX 110) accepisse dicitur, ita in hoc carmine Olympionicae ob σοφίαν divinitus acceptam praedicandi dicuntur²⁾. Jam denique universon sententiarum nexus hic est. „Alias homines aliarum rerum indigent, modo ventorum modo aquarum pluviarum. Si quis vero laboribus victoriam consecutus est, hymnis eget, quae initium sint futurae memoriae et pignus magnarum virtutum. Merentur autem omnium iudicio inprimis Olympionicae hanc carminum laudem. Tales quidem laudes ego procurare volo: sed divinitus vir ingenium habet, quo praecleara geruntur. Pari igitur modo te quoque canam...“ Vel ut brevius quod quaeritur indicem: „Quemadmodum omnino meum est (cf. O. I 115) Olympionicarum laudes carminibus celebrare sic te quoque canam.“ Nam quod interpositum est ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεὶ πραπίδεσσιν, hoc soli oppositioni inservit ad id pertinens quod antecedit τὰ μὲν ἀμετέρα γλῶσσα ποιμαίνειν ἐθέλει. Per ὁμῶς ὦν autem a sententiis in universum propositis transitus fit ad id quod poeta huic ipsi victori promittit. Cf. O. I 111 ἐμοὶ μὲν ὦν Μοῖσα κτλ. O. III 38 ἐμὲ δ' ὦν πα θυμὸς ὀτρύνει φάμεν κτλ. add. I. II 12.

¹⁾ Cf. scholia ad O. II 52. — C. O. Mueller. hist. liter. gr. I p. 402.

²⁾ Scholiasta, quem πράπιδας σοφάς ipsius poetae intellexisse dixi, quum saepe apud Pindarum haec duo ἐκ θεοῦ et φνᾶ idem significare meminisset — O. IX 100. 103 τὸ φνᾶ ... ἀνευ δὲ θεοῦ. O. II 81 σοφὸς φνᾶ. Cf. P. I 41. 42 — etiam hic ad κατὰ δὲ βούλησιν δαίμονος addidit ἴσως καὶ αὐτῷ τῷ τρόπῳ σοφός i. e. fortasse etiam hoc valet: homo ipsa natura σοφός. Quod moneo quia mire in his scholiastae verbis explanandis erratum esse mihi videtur. Caveas vero cum Hartungio scribas τῷ αὐτῷ τρόπῳ.

P. IX 103 (?). — Jam quomodo errores orti sunt? Primum quum versus 10. perperam intelligeretur, ὁμῶς ὦν falso explicabatur, deinde librarii rei periti quidem, ne quod ineptum esset scriberent, ὁμῶς ὦν prorsus omiserunt, unde in libris lacuna habetur. Contra qui codicem Par. G scripsit, quamquam, id quod ex falso accentu elucet, sensum ne ipse quidem perspiciebat, literas tamen, quas in suo archetypo invenerat, omnes exaravit¹⁾. Est igitur ex libro vetustissimo ea lectio, quae sensum optimum reddit, quam et ipsa scholiorum vestigia probant nunc Mommsenio monente in locum restituenda:

τὰ μὲν ἀμετέρα
 γλῶσσα ποιμαίνειν ἐθέλει
 ἐκ θεοῦ δ' ἀνήρ σοφαῖς ἀνθεῖ πραπίδεσσιν. ὁμῶς ὦν
 ἴσθι νῦν Ἀρχεστράτου
 παῖ ...

Utinam juste haec defendissem! Certe defensione locus dignus fuit.

O. VII 71 (68) haec duo M. novavit: μέρος (pro γέρας) et τελέταθεν (pro τελέτασαν). Ac μέρος legitur in Ambros. A. et Par. G, praetera in Vat. B supra scriptum exstat (γρ. μέρος): nititur igitur trium praestantissimorum codicum auctoritate. Jam favet lectioni quod omnino hic de partitione terrae agitur: cf. vs. 58 (55) χθόνα δαίοντο. 61 (58) λάχος Ἀελίου. 62 (59) ἀκλάρωτον χώρας. Quamquam necessitas quidem inde non existit, quae γέρας rejici cogat. Ut enim in partitione Schilleriana illa poeta, cui sors non obtigit, coelestem accipit honorem, ita hic praeclara insula (vid. vs. 66 = 63), quae Solis futura est, praecipuum designare potest dei honorem: atque tale λάχος recte haud dubie γέρας vocatur. Verumtamen μέρος veram esse lectionem ex hoc schol. vet. intelligimus: τῇ ἐαυτοῦ, τοῦ Ἥλιου, κεφαλῇ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα μερίδα γενέσθαι. Quae verba ita comparata sunt, ut omnis dubitatio praecidatur. — In eodem versu lemma Par. G. et lemma Vat. B et lemma Medic. E τελέταθεν habent; idem vetusta manus supra scripsit in Vat. B. Hoc M. nunc in ipsa poetae verba recepit, neque immerito. Nam si id quod adhuc legebatur τελέτασαν ... πετοῖσαι ex analogia hujus locutionis: τυχάνω ποιῶν τι explicare velles, obstaret tibi, quod tales structurae ab usu Pindari alienae sunt. Ob eam ipsam causam, opinor, Dissenius cum Heynio non facit, qui τελέτασαν πετοῖσαι arte jungat, sed τελέτασαν per se intelligens sic ille explicat: „exitum habuit verborum sv. jurisjurandi summa, vere eveniens.“ At ne hoc quidem placet, quia τελευτᾶν intransitive usurpatum neque apud Homerum neque apud Pindarum reperitur: Aeschylus enim primus, quod sciamus, et verbo simplici τελευτᾶν et composito ἐκτελευτᾶν vim intransitivam attribuit. Sed inde huic Pindari loco adminiculum non est repetendum. Quae quum ita sint, vetusta lectio τελέταθεν a Mommsenio nobis oblata non temere aspernanda videtur. Immo accedit aliud. Exstat enim hoc scholion vetus: ἐτελειώθησαν, ἀντὶ τοῦ ἀληθῆ ἐποίησαν τὰ δόξαντα. Quae verba ita haud dubie interpres scripsit, ut primum formam vulgatiorem ἐτελειώθησαν pro ea, quam in libro suo invenerat, deinde accuratiorem adderet verbi explicationem. Jam vero quum haec adjiciantur: ὁ δὲ νοῦς ἐτηλειώθη δὲ τούτων τῶν λόγων τὰ κεφάλαια ἐν τῇ ἀληθείᾳ πεσόντα, quibus singula Pindari verba accurate reddantur, omni modo eredo formam passivam τελέταθεν recipiendam esse. Qui verbum mutavit, is recentioris vel vulgaris sermonis memor fuit²⁾.

In eodem carm. vs. 21 (20) Par. G. et Medic. B τοίνυν praestant³⁾ pro τοῖσι. Utrumque bene habet: articulus vi demonstrativa instructus est Pindaricus et particula τοίνυν, quamquam raro apud hunc poetam reperitur, duobus tamen iis locis, ubi certa est, simillima ratione posita est atque hic in Par. G

¹⁾ Aliam rationem M. ipse docuit in annot. crit. ad h. l. — Cf. epist. ad Friederichs. p. 23 sq. — Ego quae ante hos tres fere annos, quum primum novam lectionem e Sch. Germ. p. III sq. cognovi, vera mihi esse videbantur, hic nunc scripta dedi.

²⁾ Cf. Sch. Germ. p. 35: ἐτελειώθησαν, ἐπληρώθησαν καὶ οὐ παρεβάθησαν. τὸδε ἐστὶ ταῦτὸν τῷ ἐν ἀληθείᾳ πετοῖσαι. οἱ γὰρ πληρούμενοι λόγοι ἀληθεύουσιν.

³⁾ In Par. G vitiose sic: τοῖ νῦν.

et Med. B: O. VI 27 — transitus illic fit ad res mythicas — et P. V 40. E scholiis autem vix certi quidquam elici potest.

O. I 41 M. e scriptura Par. G χρυσείαις κἀν' similitudine fretus literarum K et IC per conjecturam χρυσείαισι δ' ἂν ἵπποις effecerat (Sch. Germ. p. V): nunc suam ipse conjecturam rejiciendam ratus¹⁾ χρυσείαισιν ἂν ἵπποις retinuit. Et rectissime jam Leutschius (Nunc. erud. Gott. 1861. p. 1545. 46.) hoc quod in libro optimo Vat. B, nunc etiam in Ambros. A legitur, contra conjecturam illam defendit. Peccat enim σὲ huic loco insertum in usum Pindari, id quod L. accurate exposuit. Etiam infra vs. 46 ὡς δ' ἄφαντος ἔπελες ... ἄγαγον legitur, quum σὲ praegresso verbo ἔπελες facile intelligatur. Ab hoc autem loco σὲ eo magis abhorret, quod idem pronomen summa vi in initio hujus periodi positum est vs. 36 νῆ Ταντάλον, σὲ δ'²⁾, ἀντία κτλ. Ut igitur in alios locos complures homines docti summa injuria pronomen personale invexerunt, ita hic quoque ejusmodi mutatio frustra tentata erat. Verum ne cum scholio hoc, quod apud Bō. est, χρυσείαισιν] ἀντι τοῦ ἐπὶ χρυσοῶν ἵππων μεταβιβάσας, μεταγαγών. pro μεταβᾶσαι scribi velis μεταβάσαις, nominativus participii nullo modo fertur. Praeterea M. μεταβιβάσαι, μεταγαγεῖν e codice Caes. A edidit (Sch. Germ. p. 7). Immo nulla mutatione opus est: nam ex δαμέντα φρένας ἰμέρω infinitivus μεταβᾶσαι pendet i. q. ὥστε μεταβᾶσαι.

Infra vs. 107 Ambros. A et Vat. B κῆδος exhibent, Par. Γκῆδος, quod olim Faehsius et Bothius conjecerant, Bō. sine libris reponere non audebat. Sed κῆδος vel potius κᾶδος vera, κῆδος falsa est lectio. Quod ut accuratius dijudicemus, primum in totius loci sensum inquiramus. Atque ipsos veteres interpretes valde in explicando dissentire video. Alii enim, ut has duas controversias maximas proponam, θεός ἐπίτροπος sicut λίποι quod sequitur ad ipsam Musam referunt ita explicantes: ἐπίτροπος ὁ θεός τῷ ἐμῷ τρόπῳ· καὶ λέγει τὴν Μοῦσαν, alii hunc in modum explicant: ὁ μὲν φροντιστὴς τῆς σῆς εὐδαιμονίας, ὃ Ἰέρων, ἀδιάπταιστόν σοι τὴν εὐδαιμονίαν φυλάττει³⁾. Sed de Musa, quae praesertim, si hoc vere memini, nusquam apud Pindarum θεός appelletur, hic propter totius loci indolem non cogitandum esse recte sensit Bō. nexum sententiarum sic intelligens: „Me oportet te, Hiero, cantu praedicare, te quo neque cultior quisquam hac aetate est neque potentior. Deo tuae res cordi sunt; qui nisi remittet etiam majorem Olympiae victoriam curulem nancisceris, quae mihi canendi praebeat materiam.“ Quam rationem secutus est Dissenius alii. Jam vero quomodo hoc intelligendum est ἔχων τοῦτο κῆδος? Mihi duae rationes videntur excogitari posse, quarum altera haec sit: regens istam gloriam i. e. victoriae tuae, altera: ipse (deus) habens vel nanciscens inde gloriam sc. quod tuis rationibus consulit. Neutrum mihi probatur: alterum obscurius duco, alterum absonum. Sed ne pluribus disseram de iis, in quibus semper ambiguitas quaedam remaneat, e scholiis elucet interpretes Alexandrinos idem jam legisse, quod nunc in duobus optimis libris et aliis perbonis exstat. Scribunt enim sic: θεός ἐπόπτῆς καὶ διοικητὴς τεαῖσι μῆδεται μερίμναις, κῆδος ἔχων τοῦτο, εἰς τοῦτο σπονδάζων, τὸ σοῦ προνοεῖσθαι. Haec dubia non sunt. κῆδος igitur rejiciendum est. — Nihilominus aliquid in loco inest, in quo offendam. Nam datus τεαῖσι μερίμναισιν quomodo explicari possit, nunc non video. Neque enim verbum μῆδεσθαι tertium casum assumpti neque, id quod post Bō. plerisque placuit, ἐπίτροπος cum dativo conjungitur. Scribendum est ἔχων τῶν τῶ⁴⁾ κᾶδος i. e. τὸ αὐτὸ κᾶδος. Inde secundum usum notissimum datus τεαῖσι μερίμναισιν pendet. Ita, ut vere dicam, ne litera quidem mutata effectum est, ut locus sanus esse videatur. Nimirum eo

¹⁾ Propter sigmatismum M. conjecturam suam rejecit: sed hanc causam non sufficere ex uno loco O. XII 16 discimus.

²⁾ Noli offendere in hac positione particulae δέ. Namque vocativus, quum interjectionis quasi vice fungatur, conjunctionem juxta poni non patitur. cf. O. VI 12. 103. I. I 51 (58). N. I 29. II 14. Quapropter etiam σὲ, sequente δέ, post vocativum poni solet. cf. N. II 14.

³⁾ Quod alii ad λίποι intelligunt μὲ ὁ βίος, ὁ αἰών, hoc quam absurdum sit, exponere facile supersedeo.

⁴⁾ Cf. O. I 45. XIII 37 (38). N. VII 104.

tempore, quo primum Pindari carmina scripta sunt, haec duo *τοῦτο* et *τὸντό* eodem modo scribi solebant: nostrum igitur est verum dignoscere. Jam videas ipse, quid faciendum sit P. V 116. N. IX 42.

P. IV 211 Vat. B *ἔπειτ' ἀνήλυθον* offert. Hanc lectionem M. in Sch. Germ. p. VI, quia verbo *ἀνήλυθον* vix ulla vox aptior esset flumen adversum subeuntibus, omni modo commendavit: eandem nunc quoque, quamquam *ἔπειτεν ἦλυθον* scripsit, ft. veram esse existimat. At obstat praeceptum hoc Hephaestionis metricum: *πᾶν μέτρον εἰς τελείαν περατοῦται λέξιν*. Quam legem Pindarus tam diligenter observat, ut nusquam omnino, ne in compositis quidem vocabulorum divisionem inter duos versus sibi indulgeat¹⁾. Hoc quum certum esset, Bö. id quod in libris plerisque bonis — nunc in ipso Par. G — legitur *ἔπειτ' ἐνήλυθον* recte ita emendavit, ut *ἔπειτεν ἦλυθον* scriberet. Nimirum *ἔπειτεν* et forma dorica et ionica est. Cf. Dammii lexicon Homericum-Pindaricum emendatum a Rostio 1831. s. v. — I. VI 20. N. III 54. — Praeterea etiam in scholiis verbum simplex *ἦλυθον* habetur²⁾.

P. VII 5 Bergkiius haud dubie eo maxime consilio ductus, ut suae metri conformationi satisfaceret, *τίνα οἶκόν τ'* scripsit. Cui conjecturae M. jam in Sch. Germ. p. VII codicum auctoritatem opposuit, qui tale quid non haberent. Ac si verum quaeris, particula *τε* in hac repetitione ejusdem verbi omnino ne ferri quidem potest. Sin vero id quoque ex me scire vis, num *τίνα οἶκον*, quod Bö. reposuit, mihi probetur, non possum, quin etiam hoc ut rejiciatur suadeam. Quamquam enim hiatum digamma explet, violatur tamen is usus, quem inde ab omni tempore, quod sciam, diligentissime Graeci observarunt. Cf. Hom. Ω 484. Ξ 9. 12. ι 463. Aeschyl. Pers. 403 (v. 379 scribendum est *πᾶς δ' ὄπλων* pro *πᾶς θ' ὄπλων*) Eumen. 34. Pind. O. X 28 *πέφνε Κτέατον ἀμύμονα, πέφνε δ' Εὐρυτον*. IX 32 *ἤρειδε Ηοσειδᾶν, ἤρειδεν δέ* (sic lege!) *νιν ἀργυρέω τόξω πολεμίζων Φοῖβος*. O. II 2 *τίνα θεόν τιν' ἦρωα, τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν*. Sic etiam hoc de quo agitur loco cum libro perbono Pal. C necessario scribendum censeo *τίνα πάτραν, τίνα δ' οἶκον κτλ.*

P. XII 4 innotuit nunc lectio Tricliniana *θ' ἴλαος* ad tollendum hiatum excogitata. Sed sine dubio rejicienda est, quia structuram inconcinnam atque insolentem reddit. Cf. O. XII init: *λίσσομαι, παῖ Ζηγὸς Ἐλευθερίον, Ἰμέραν εὐρυσθενέ' ἀμφιπόλει*. N. III init: *ὦ πότνια Μοῖσα, μᾶτερ ἀμετέρη, λίσσομαι... ἴκεο*³⁾. Neque hiatus hic adest. Cf. Bö. de metr. Pind. lib. III cap. XXII p. 309 — Ceterum quum semel in hunc locum devenerim liceat mihi aliquid addere, quod a re proposita quidem paullum abest. Namque interpretes recentiores omnes, quod sciam, scholiasta praeunte *ἀθανάτων ἀνθρώων τε*⁴⁾ conjungunt cum *εὐμενία*, idque non recte mihi facere videntur. Sic potius locum intelligo: *ἴλαος σὺν εὐμενία δεῖξαι ἀθανάτων ἀνθρώων τε στεφάνωμα* hoc sensu: propitia ac benevola accipe immortalium hominumque hanc coronam, celebrationem ejus victoriae, in qua divini humanique favoris documentum pariter cernitur. Sic apud Aeschyl. Eum. 1040 *ἴλαοι δὲ καὶ εὐθύφρονες δεῦρ' ἴτε, σεμναὶ κτλ.* Et apud scriptores Atticos locutio sollemnis haec est *ἴλαος καὶ εὐμενής*. Cf. Plat. Phaedr. 257. A. Ibid. Heindorf. Ita Pindarus *ἴλαος σὺν εὐμενία* usum precessionis observans.

N. III 75 Tricliniana ratione *ὁ μακρὸς αἰὼν* rejecta recte M. *ὁ θνατὸς αἰὼν* scripsit. Primum enim haec lectio est optimorum codicum, deinde, id quod summum est, ipsius Aristarchi, fide nititur, qui altero loco dicit *ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος*, altero *ὁ θνητὸς αἰὼν*. Denique sensus probus quidem non efficitur nisi hac ipsa lectione recepta. Nam qui *μακρὸς* retinere vult, is locum sic explicari jubet: „Juvenis, vir, senex sua quisque aetatis propria excellere potest virtute; si quis vero longum vitae spatium emensus

¹⁾ Cf. Bö. de metr. Pind. lib. I cap. XIII et lib. III cap. XXIII p. 318. 319.

²⁾ Sch. ad h. l: *ἔπειτα εἰς τὸν Φᾶσιν ποταμὸν, φησὶν, ἦλυθον παρ' αὐτῷ τῷ Αἰήτη, ἐνθα τοῖς καταπληκτικοῖς Κόλοισι τὴν ἑαυτῶν ἰσχὺν προσήγαγον καὶ προσέμιξαν, περιφραστικῶς παρεγένοντο*.

³⁾ Apud Homerum sic imperativus *ἀσυνδέτως* ad verbum precandi non additur, sed aut infinitivus aut ὅπως cum verbo finito sequitur. Pindari locutio magis poetam lyricum decet.

⁴⁾ Homerus sic loquitur *ἀνθρώων τε θεῶων τε*: assolet enim Pindarus ea, quae ex Homero repetit, paullum immutata sua facere.

erit i. e. ad ultimam aetatem pervenerit, quarta etiam virtute poterit florere aliis non concessa, quum recte ille apud animum considerabit praesentia.“ Sed quis unquam tale quid audivit? quis quatuor ejusmodi genera aetatis distinxit? quis denique ultimae demum senectutis proprium esse vult φρονεῖν τὸ παρκεῖμενον? Hoc quidem proverbium notissimum ἔργα νέων βουλαὶ δὲ μέσων εὐχαὶ δὲ γερόντων haudquaquam adstipulatur. Illa igitur sententia et falsa ea unde perversitas profecta est lectio repudiata sit. Jam vero quaerenti tibi, quinam verus sit sensus, ipsa Aristarchi verba afferam, quo neminem melius locum explicuisse credo: „τρεῖς μὲν τὰς καθ' ἡλικίαν, ἃς προσεξηρίθμηται, τὸ ἐν παισὶν εἶναι παῖδα καὶ τὸ ἐν ἀνδράσιν ἄνδρα καὶ τὸ ἐν παλαιότεροις παλαιότερον. καὶ τετάρτην δὲ φησὶν ἑλᾶν ἀρετὴν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον. τετάρτη οὖν ἐστὶν ἀρετὴ αὕτη πρὸς αἴς (i. e. πρὸς ταύταις ἃς) εἴρηκεν, ὡς δεῖ περὶ τοῦ παρόντος φροντίζειν καὶ μὴ περὶ τῶν ἐσομένων πάντων, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν δύνασθαι ἀρμόζεσθαι. ὁ θνητὸς αἰῶν καὶ τετάρτην ἀρετὴν ταύτην φέρει τὸ καὶ περὶ τοῦ ἐνεστώτος φροντίζειν ὧν οὐκ ἄπεστιν ὁ Ἴριστοκλειδῆς, ἀλλὰ πρὸς ταῖς τρισὶ, φησὶν, ἃς προκατεῖληχε κέκτηται καὶ ταύτην, τοντέστι τοῦ παρόντος φροντίζειν.“ Haec tam aperte dicta quanta injuria sunt neglecta! Atque id rectissime perspexit Aristarchus quartam quam poeta dicit virtutem non certae cujusdam aetatis propriam esse sed talem, quae ad ceteras accederet easque augeret. Quid igitur ὁ μακρὸς αἰὼν, quum quaevis aetas quartae hujus virtutis particeps esse possit? Immo, vita humana omnis, etiam si non longissima est, quartam illam virtutem progignit (sic!¹). Itaque ea lectio quae firmissimo etiam fundamento nititur, ὁ θνατὸς αἰὼν propter sensum necessario recipienda est.

Praeterea — vix enim possum quin haec breviter saltem addam — Aristarchi quam modo laudavi paraphrasis conjecturae Bergkianae in editione poetarum lyricorum altera ad vs. 72. 73 propositae quam maxime favet: nam quod nunc legi solet τρίτον ... μέρος probe intelligi nequit. Bergkii autem τρίτος (i. q. γέρων) confirmatur his verbis Aristarcheis ἐν παλαιότεροις παλαιότερος sicut voce τέσσαρας quae (vs. 74) sequitur. Neque vero γέρων vel παλαιότερος accurate scriptum fuisse ex hoc alio scholio vetere concludo: προσληπτέον ἔξωθεν παλαιός. Denique quod in optimo libro Vat. B exstat τρίτατος non ad τρίτον sed ad τρίτος scribendum nos invitat.

N. V 52 optimi libri Vat. B παγκρατίῳ recipiendum est. Sic enim is cum voce πύκταν existit nexus, qui propter particulas τὲ - καὶ desideratur. Ita apud scholiastam: φθέγγαι δὲ καὶ πυκτικὴν αὐτὸν καὶ παγκράτιον νενικηκέναι ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ διπλῆς ἀρετῆς δόξαν κενῆσθαι. Deinde toto hoc loco obiter tantum considerato quis statim videat poetam non tres, ut Dissenius vult, sed duas Themistii victorias praedicare velle. Cf. Boeckhii not. crit. ad vs. 53 et ex scholio modo memorato etiam haec: προθύροις δὲ φησὶν Αἰακοῦ ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ ἠρώφ τοῦ Αἰακοῦ ἐν Αἰγίῳ, οὐπερ ἐν τοῖς προθύροις ἀνάκεινται οἱ ἐξ Ἐπιδαύρου τοῦ Θεμιστίου διπλοῖ στέφανοι. Necesse igitur esset — hinc Dissenii error — διπλόαν et cum substantivo suo ἀρετάν conjunctum et ubi genitivus παγκρατίου inde pendens intelligeretur, ab eodem substantivo divulgum cogitari. Quod quum bene non fiat, optimum illud παγκρατίῳ ex optimo libro scripto in ipsa Pindari verba jure a Mommsenio receptum esse grato animo concedamus.

¹) ἑλᾶ non est adjicit sive adducit, sed nostrum treibt heraus.

Schulnachrichten.

I. Allgemeine Lehrverfassung.

A. Wissenschaftliche Lehrgegenstände.

a. Gymnasialklassen.

Prima. (Klassenlehrer: der Director.)

1) Latein 8 St. — Horat. carm. III. IV (mit Auswahl, 11 Oben gelernt;), epod. 2; epist. I, 1, 6, 10, 11, 19, 20. sat. I, 9. Privatlectüre: Seyffert's Lesestücke vollständig. — 2 St. Director. — Cic. Tusc. quaest. I. Tacit. annal. I. II, 1—27 mit Ueberschlagung mehrerer (im Ganzen 17) Capitel. Cic. or. p. Sest. 4 St. Exercitien, Extemporalien, Aufsätze (wöchentlich eine Arbeit). 2 St. — Lüttgert.

2) Griechisch 6 St. Demosth. orr. Olynth. I—III, de pace, Phil. III., Platon. Apolog. Soer. Exercitien (alle 14 Tage), Extemporalien. — 4 St. Director. — Homers Ilias B. 20—24; Sophokles Ajax bis v. 975; privatim wurden 5 Bücher Ilias gelesen. 2 St. — Faber.

3) Deutsch 3 St. — Aufsätze, je einer in vier Wochen. Die Geschichte der deutschen Literatur von Lessing bis auf unsere Zeit, verbunden mit einschlagender Lectüre. Freie Vorträge, je einer in der Woche. 2 St. — Philosophische Propädeutik, und zwar die Grundzüge der Logik. 1 St. — Jüngst.

4) Französisch 2 St. Grammatik nach Bloez zweiter Cursus S. 58 bis Ende. Exercitien und Extemporalien 1 St. Schütz Lesebuch und Corneille Horace. 1 St. — Collmann.

5) Hebräisch 2 St. Ps. 87—150 und ein Theil des Buchs Josua übersetzt mit steter Berücksichtigung der Grammatik von Gesenius. — Wortmann.

6) Religionslehre 2 St. Symbolik und Kirchengeschichte des Reformationszeitalters. Repetitionen aus der älteren Kirchengeschichte, später Apologetik. Lectüre und Erklärung des 1. Briefes Pauli an die Korinther. Faber.

7) Geschichte u. Geographie 3 St. — Neuere Geschichte. Repetitionen aus der alten Geschichte. — Director.

8) Mathematik 4 St. — Trigonometrie und Stereometrie 2 St. Zinseszinsrechnung. Ausgewählte Gleichungen des zweiten Grades. Gleichungen des dritten Grades, 1 St. Planimetrische Aufgaben, namentlich das Apollonische Problem. 1 St. — Collmann.

9) Physik 2 St. — Elasticität. Das Pendel. Akustik. Optik. — Collmann.

Secunda. (Klassenlehrer: Oberlehrer Dr. Lüttgert.)

1) Latein 10 St. — Verg. Aen. V. VI (aus denen einige längere Stellen, im Ganzen 114 Verse, auswendig gelernt wurden), mehrere Stücke von Ovid. Fast. aus Seyffert's Lesebüchern, welche zugleich zur Privatlectüre benutzt wurden, 2 St. Liv. V. VI. Cic. orr. p. S. Roscio Amer., in Cat. III. IV, 4 St. Grammatik: Lehre von den tempora und modi (Meiring, Cap. 91—105), Prosodie und Metrik (mit praktischen Uebungen). Exercitia und Extemporalia (wöchentlich eine Arbeit); die Obersecundaner machten Anfänge in freien Aufsätzen. 3 St. — Lüttgert. — Extemporalien nach Cornel. Nep. und Sallust. Catil., zum Theil mit Sprechversuchen. 1 St. — Director.